ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ТА ПРИКЛАДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

https://doi.org/10.34142/23129387.2026.75.11
UDC 159.923.2
ORCID 0009-0002-4938-5944
ORCID 0000-0003-1434-902X

СИМВОЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ТІЛА ЯК ЧИННИК ЗАДОВОЛЕНОСТІ ЗОВНІШНІСТЮ У ЖІНОК

***В. С. Василевський*[1ABCD], *М.В. Саврасов*[2ABCD]**
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»
1 - докторант за спеціальністю С4 Психологія
E-mail: vadik.vasilevskiy@gmail.com
2 - доктор психологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри загальної та диференційної психології
E-mail: savrasov85@ukr.net

Актуальність дослідження. Символізація образу тіла розуміється нами як психологічний та соціокультурний процес наділення людського тіла та/або його окремих частин, функцій станів глибоким символічним змістом, стаючи відображенням внутрішнього світу людини, її емоцій, травм, соціокультурного досвіду або духовних пошуків. Вивчення ролі символізації образу тіла на задоволеність зовнішністю виявилось недостатнім.

Метою дослідження є вивчення типології символізації образу тіла та виявлення його ролі у задоволеності зовнішністю жінок різного віку, з різним індексом маси тіла, мірою залученості до фізичної активності, хірургічних та інших втручань, що стосуються трансформації зовнішнього вигляду обличчя та тіла.

Результати. За результатами емпіричного аналізу символізації образу тіла у жінок було виявлено її чотири типи: 1) «Публічна символізація образу тіла», 2) «Консументарна символізація образу тіла», 3) «Салютогенно-публічна симолізація образу тіла», 4) «Валео-символізація образу тіла», 5) «Валео-гедоністична символізація образу тіла».

Жінки вікових періодів ранньої зрілості та пізньої дорослості, а також у жінок, що практикують фейсбілдінг, типу «Валео-гедоністична символізація образу тіла» мають найвищі показники задоволеності зовнішністю та тілом, найнижчі показники ситуативної незадоволеності тілом.

«Консументарна символізація образу тіла» у жінок з недостатньою вагою перебачає зростання показників відображеного ставлення до зовнішності.

При «Публічній символізації образу тіла» у жінок із нормальною вагою виявлено вищі показники задоволеності зовнішністю, натомість відхилення від норми ваги пов'язано із зниженням задоволеністю зовнішністю. Натомість у цього ж типу жінок періоду ранньої дорослості визначено більше невдоволення тілом, а у жінок що мали досвід хірургічних втручань тіла при «Публічній символізації образу тіла» показники сприйняття тіла як відповідного статусу є нижчим у порівнянні із тими, жінками, що не мають такої практики.

При зниженні індексу маси тіла у жінок типів «Публічна симолізація образу тіла» у період ранньої дорослості та «Салютогенно-публічна симолізація образу тіла» у юнацькому віці (тобто у молодших за віком дівчат) показники ситуативної незадоволеності тілом є вищими.

Ключові слова: *образ тіла, символізація образу тіла, задоволеність зовнішністю, задоволеність тілом, тілесність, Я-тілесне, жінки, молодь, юнацький вік, ментальне здоров'я.*

Symbolization of body image as a factor in satisfaction with appearance in women

Vadim S. Vasilevsky[1ABCD], Mykola V. Savrasov [2ABCD]
State Higher Educational Institution "Donbass State Pedagogical University"
1 - doctoral student in the specialty C4 Psychology
E-mail: vadik.vasilevskiy@gmail.com

2 - Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Acting Head of the Department of General and Differential Psychology
E-mail: savrasov85@ukr.net

Relevance of the study. We understand the symbolization of body image as a psychological and sociocultural process of endowing the human body and/or its individual parts, functions, states with a deep symbolic meaning, becoming a reflection of the inner world of a person, his emotions, traumas, sociocultural experience or spiritual searches. The study of the role of symbolization of body image on satisfaction with appearance turned out to be insufficient.

The Aim of the study is to study the typology of symbolization of body image and identify its role in satisfaction with the appearance of women of different ages, with different body mass index, degree of involvement in physical activity, surgical and other interventions related to the transformation of the appearance of the face and body.

Results. According to the results of the empirical analysis of the symbolization of body image in women, four types were identified: 1) "Public symbolization of body image", 2) "Consumer symbolization of body image", 3) "Salutogenic-public symbolization of body image", 4) "Valeo-symbolization of body image", 5) "Valeo-hedonic symbolization of body image".

Women of the age periods of early maturity and late adulthood, as well as women practicing facebuilding, of the type "Valeo-hedonic symbolization of body image" have the highest indicators of satisfaction with appearance and body, the lowest indicators of situational dissatisfaction with body.

"Consumer symbolization of body image" in underweight women predicts an increase in indicators of reflected attitude to appearance.

In the case of "Public Symbolization of Body Image", women with normal weight showed higher levels of satisfaction with appearance, while deviation from the norm of weight was associated with a decrease in satisfaction with appearance. In contrast, in the same type of women in early adulthood, more dissatisfaction with the body was determined, and in women who had experience of surgical interventions on the body in the case of "Public Symbolization of Body Image", the indicators of perception of the body as an appropriate status were lower compared to those women who did not have such practice.

With a decrease in body mass index, women of the types "Public Symbolization of Body Image" in early adulthood and "Salutogenic-Public Symbolization of Body Image" in adolescence (i.e., in younger girls), the indicators of situational dissatisfaction with the body were higher.

Keywords: *body image, symbolization of body image, satisfaction with appearance, satisfaction with body, corporeality, I-corporeal, women, youth, adolescence, mental health.*

Вступ. Психологічна проблема символізації розкривається у її визначенні як «унікального, властивого лише людині психічного процесу заміщення одних образів іншими утвореннями, що характеризуються лише віддаленою схожістю з первісними уявленнями – схожістю, яка заснована на випадкових, вторинних, частково істотних деталях» (цит за Василевський, 2026).

Символізація образу тіла розуміється нами як психологічний та соціокультурний процес наділення людського тіла та/або його окремих частин, функцій станів глибоким символічним змістом, стаючи відображенням внутрішнього світу людини, її емоцій, травм, соціокультурного досвіду або духовних пошуків. У психології (зокрема в психоаналізі, тілесно-орієнтованій терапії та арттерапії) образ тіла ніколи не є суто анатомічним, проте він завжди насичений суб'єктивними значеннями.

На думку А. Осипова (2012), розгортання змісту тілесності у його енергійній формі, яке виступає онтологічним підґрунтям духовної практики, стає об’єктом інтерпретації символу на вербально-інтерпретативному етапі символотворення.

У нашому попередньому (Василевський, 2026) дослідженні було обґрунтовано модель символізації образу тіла та здійснено її операціоналізацію. Так, було показано такі різновиди символізації образу тіла, як «образ тіла як символу здоровя», «образ тіла як символу товару», «образ тіла як символу вмістилища душі», «образ тіла як символу сили», «образ тіла як символу тягаря», «образ тіла як символу задоволення» і «образ тіла як символу візитівки». **Метою** представленого дослідження є вивчення типології символізації образу тіла та виявлення його ролі у задоволеності зовнішністю жінок різного віку, з різним індексом маси тіла, мірою залученості до фізичної активності, хірургічних та інших

втручань, що стосуються трансформації зовнішнього вигляду обличчя та тіла.

Методи і вибірка досліджуваних. Вивчення типології символізації образу тіла здійснювалось із застосуванням нашого авторського опитувальника (Василевський, 2026), що діагностує характеристики символізації власного образу тіла за такими параметрами: «образ тіла як символу здоровя», «образ тіла як символу товару», «образ тіла як символу вмістилища душі», «образ тіла як символу сили», «образ тіла як символу тягаря», «образ тіла як символу задоволення» і «образ тіла як символу візитівки».

В якості залежних змінних у даному дослідженні виступили параметри, отримані за шкалами наступних методик:

1. *Методика діагностики ставлення до власної зовнішності* , що містить 16 питань і була адаптована нами. Статистика Кронбаха становить α=0,759 (Василевський, 2025б).

2. *Шкала задоволеності тілом BAS-2* (Avalos, 2005), що містить 10 питань, які оцінюються за 5-бальною шкалою Лайкерта.

3. *Методика діагностики ставлення до зовнішності (занепокоєності і задоволеності зовнішністю)*, адаптована нами (Vasylevskyi, 2025). Методика містить 12 питань.

4. *Опитувальник ситуативної незадоволеності образом тіла Т. Кеша*, адаптована нами (Василевський, 2025а) Методика містить 20 пунктів. Стандартизованана статистика Кронбаха становить α=0,87632.

5. *Методика «Оціночно-змістовна інтерпретація зовнішнього вигляду»,* адаптована нами (Vasylevskyi, 2026). Опитувальник містить 9 питань, що дозволяють оцінити показник віддзеркаленого ставлення до зовнішності та задоволеності зовнішністю. Восьме питання додатково дає можливість оцінити уявлення про відповідність зовнішності віку, а дев'яте – статусу. Статистика Кронбаха для методики становить α=0.876752.

Вибірку досліджуваних склали 221 жінка, віком 16-70 років.

Результати. На рис. 1 показано кластерні профілі символізації образу тіла у жінок.

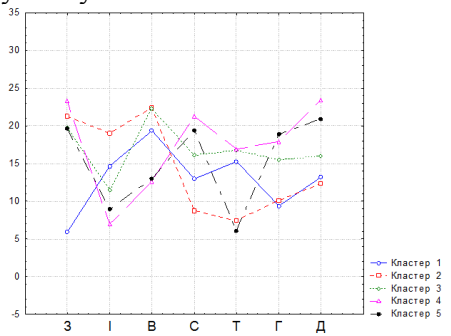

Рис. 1 Кластерні профілі символізації образу тіла у жінок.

1 кластер характеризується зниженням саногенної символізації тіла, помірністю в інвестиційній символізації тіла, фізичній символізації тіла, обтяжливій символізації тіла, гедоністичній символізації тіла та духовній символізації тіла на тлі зростання самопрезентативної (комунікативної) символізації тіла. Кластер був названий *«Публічна символізація образу тіла»*.

2 кластер характеризується й вираженістю салютогенної, інвестиційної, самопрезентативної (комунікативної) символізації тіла, зниженням фізичної та обтяжливої символізації тіла, помірними показниками гедоністичної та духовної символізації тіла. Кластер був названий *«Консументарна символізація образу тіла»*.

3 кластер характеризується вираженістю салютогенної та публічної символізації тіла, зниженням інвестиційної символізації тіла, помірними показниками фізичної, обтяжливої, гедоністичної та духовної символізації тіла. Кластер був названий *«Салютогенно-публічна симолізація образу тіла»*.

4 кластер характеризується піковими позитивними значеннями салютогенної, духовної та фізичної символізації тіла, зниженням інвестиційної символізації тіла, помірними показниками само презентаційної (коумінкативної) символізації

тіла, помірністю обтяжливої та гедоністичної символізації тіла. Кластер був названий *«Валео-символізація образу тіла»*.

5 кластер характеризується зростанням салютогенної, духовної, фізичної та гедоністичної символізації тіла, зниженням інвестиційної символізації тіла, помірними показниками самопрезентаційної (коумінкативної) символізації тіла, обтяжливої символізації тіла. Кластер був названий *«Валео-гедоністична символізація образу тіла»*.

Жінки вікових періодів ранньої зрілості та пізньої дорослості типу «Валео-гедоністична символізація образу тіла» мають найвищі показники задоволеності зовнішністю. При «Валео-гедоністичній символізації образу тіла» незалежно від індексу маси тіла у жінок виявлено найвищі показники задоволеності зовнішністю. При «Публічній символізації образу тіла» у жінок із нормальною вагою - вищі показники задоволеності зовнішністю, натомість відхилення від норми ваги пов'язано із зниженням задоволеністю зовнішністю. «Валео-гедоністична символізація образу тіла» характеризується найвищими показниками задоволеності зовнішністю незалежно від міри фізичної активності жінок (рис. 2).

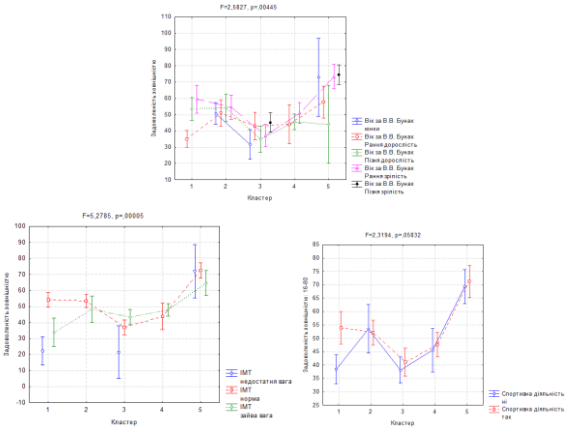

Рис. 2 Показники задоволеності зовнішністю у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

«Валео-гедоністична символізація образу тіла» передбачає найвищі показники задоволеності зовнішністю у жінок, які практикують техніки фейсбілдінгу та тих, що не впроваджують модифікацій обличчя та тіла (рис. 3).

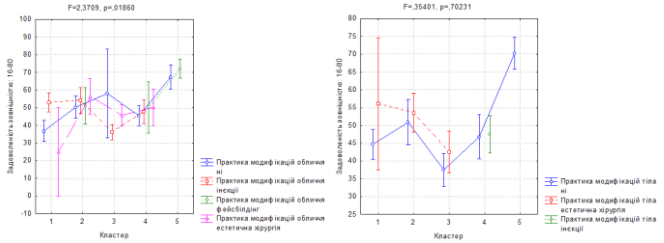
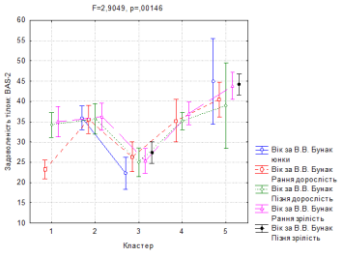

Рис. 3 Показники задоволеності зовнішністю у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

Жінки старшого віку за умови «Валео-гедоністичної символізації образу тіла» мають найвищі показники задоволеності тілом. У жінок періоду ранньої дорослості визначено більше невдоволення тілом за умови «Публічної символізації образу тіла». «Валео-гедоністична символізація образу тіла» передбачає вищі показники задоволеності тілом (рис. 4).

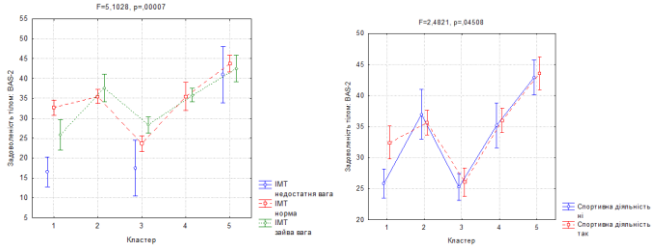

Рис. 4 Показники задоволеності тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

При «Валео-гедоністичній символізації образу тіла» виявлено найвищі показники задоволеності тілом у жінок, які впроваджують техніки фейсбілдінгу та тих, що не впроваджують жодних модифікацій із обличчям та тілом (рис. 5).

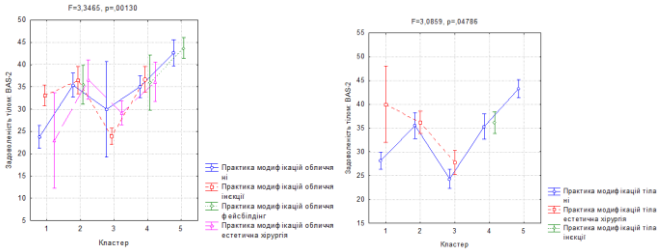
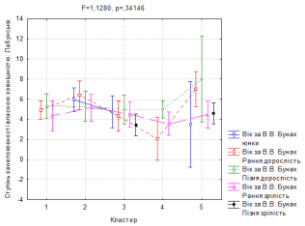

Рис. 5 Показники задоволеності тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

Задоволеність тілом не пов’язана із типом символізації образу тіла та віком, індексом маси тіла та мірою фізичної активності у жінок (рис. 6).

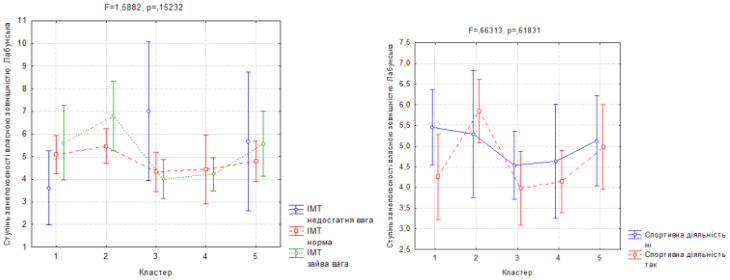

Рис. 6 Показники задоволеності зовнішністю у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

Задоволеність зовнішністю не залежить від типу символізації образу тіла та наявності модифікацій обличчя та тіла у жінок (рис. 7).

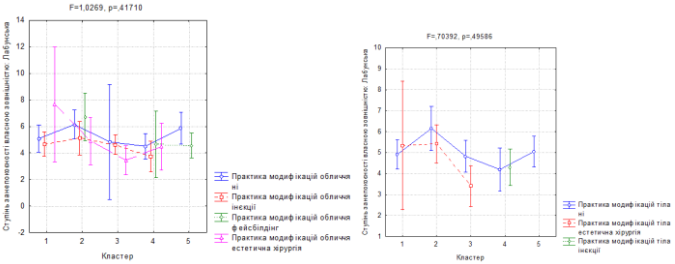
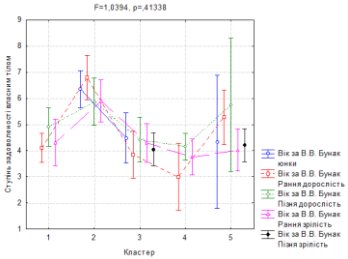

Рис. 7 Показники задоволеності зовнішністю у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

При «Консументарній символізації образу тіла» зростають показники задоволеності тілом незалежно від віку, маси тіла та міри фізичної активності жінок (рис. 8).

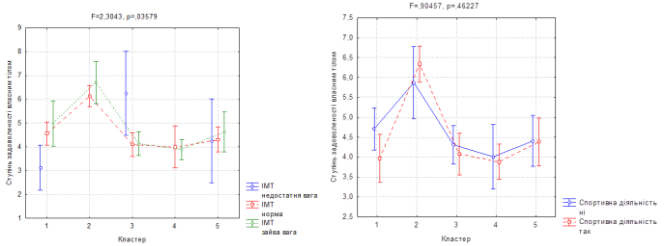

Рис. 8 Показники задоволеності тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

При «Консументарній символізації образу тіла» виявлено вищі показники задоволеності тілом незалежно від схильності до модифікацій обличчя та тіла у жінок (рис. 9).

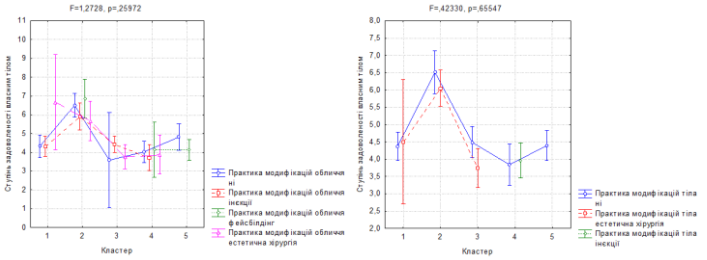
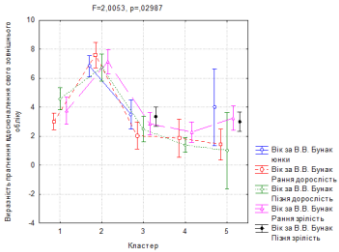

Рис. 9 Показники задоволеності тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

При «Консументарній символізації образу тіла» виявлено вищі показники відсутності прагнення вдосконалювати зовнішність незалежно від віку, маси тіла та міри фізичної активності жінок (рис. 10).

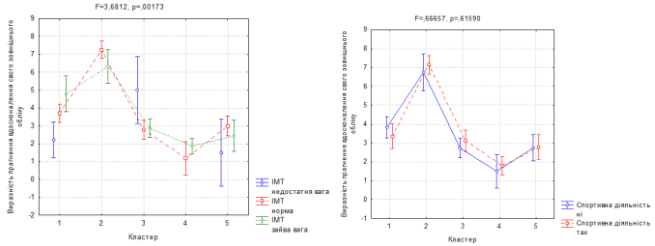

Рис. 10 Показники прагнення вдосконалювати зовнішність у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

При «Консументарній символізації образу тіла» виявлено вищі показники відсутності прагнення вдосконалювати зовнішність незалежно від схильності до модифікацій обличчя та тіла у жінок (рис. 11).

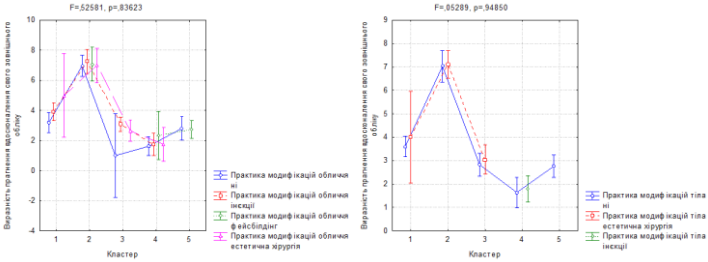

Рис. 11 Показники прагнення вдосконалювати зовнішність у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

Відображене ставлення до зовнішності не залежить від профілю символізації образу тіла та віку жінок (рис. 12). «Консументарна символізація образу тіла» у жінок з недостатньою вагою перебачає зростання показників відображеного ставлення до зовнішності.

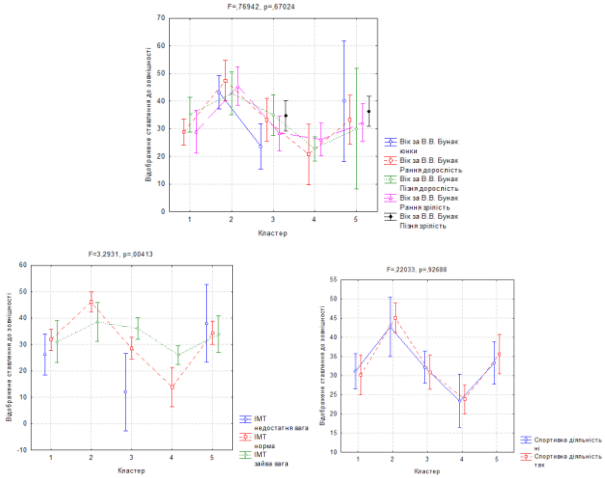

Рис. 12 Показники відображеного ставлення до зовнішності у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

Відображене ставлення до зовнішності у жінок із різними типами символізації образу тіла не залежить від наявності у них модифікацій обличчя та тіла (рис. 13).

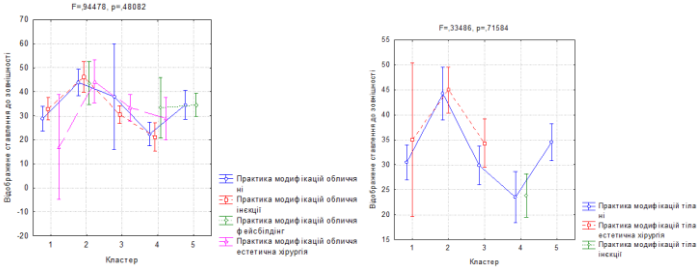

Рис. 13 Показники відображеного ставлення до зовнішності у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

Показники загальної задоволеності тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла не пов'язана із віком, індексом маси тіла та мірою фізичної активності (рис. 14).

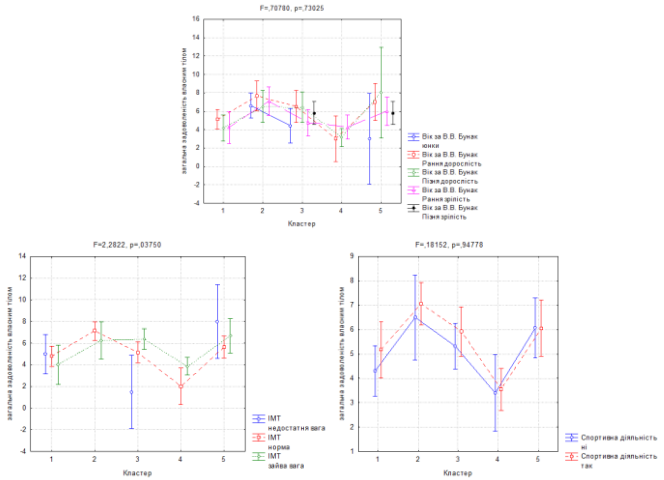

Рис. 14 Показники загальної задоволеності тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

Загальна задоволеність тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла не залежить від модифікацій обличчя та тіла (рис. 15).

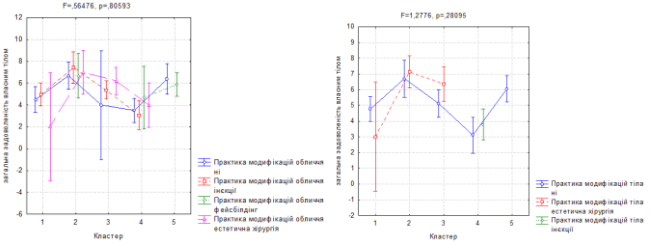

Рис. 15 Показники загальної задоволеності тілом у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

Сприйняття зовнішності як такої що відповідає віку у жінок із різними типами символізації образу тіла не залежить від реального віку, індексу маси тіла та міри фізичної активності (рис. 16).

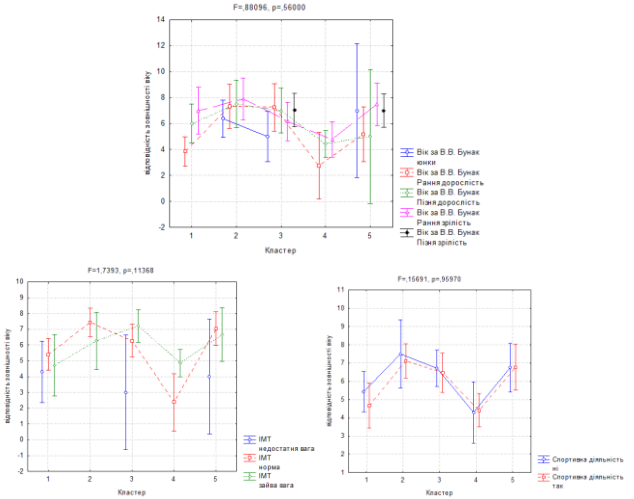

Рис. 16 Показники відповідності зовнішності віку у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

Сприйняття зовнішності як відповідної віку у жінок із різними типами символізації образу тіла не залежить від наявності модифікацій обличчя чи тіла (рис. 17).

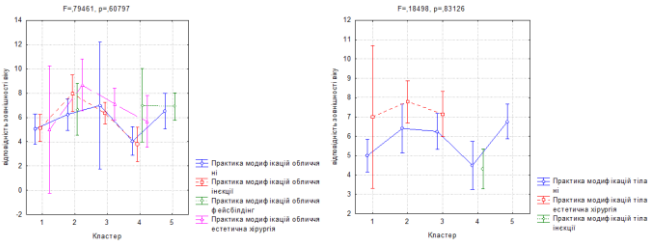

Рис. 17 Показники відповідності зовнішності віку у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

Показники відповідності зовнішності статусу у жінок із різними типами символізації образу тіла не залежать від віку, індексу маси тіла чи наявності фізичної активності (рис. 18).

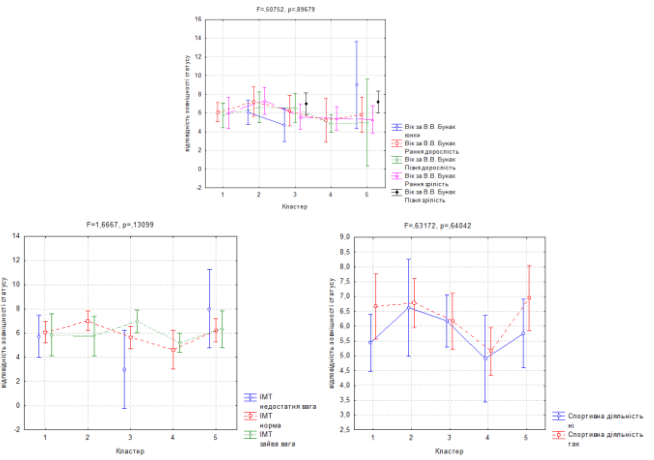

Рис. 18 Показники відповідності зовнішності статусу у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

Відповідність зовнішності статусу у жінок із різними типами символізації образу тіла не залежить від модифікацій обличчя, проте у жінок, що мали досвід хірургічних втручань тіла при «Публічній символізації образу тіла» показники сприйняття тіла як відповідного статусу є нижчим у порівнянні із тими, жінками, що не мають такої практики (рис. 19).

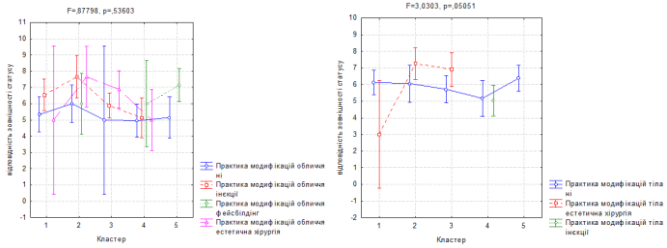

Рис. 19 Показники відповідності зовнішності статусу у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

«Публічна симолізація образу тіла» у період ранньої дорослості та «Салютогенно-публічна симолізація образу тіла»

у юнацькому віці (тобто у молодших за віком дівчат) передбачає найвищі показники ситуативної незадоволеності тілом. При «Валео-гедоністичній символізації образу тіла» ситуативна незадоволеність тілом є значно нижчою (рис. 20). «Публічна симолізація образу тіла» та «Салютогенно-публічна симолізація образу тіла» при браку ваги передбачає вищу ситуативну незадоволеність тілом і зовнішністю.

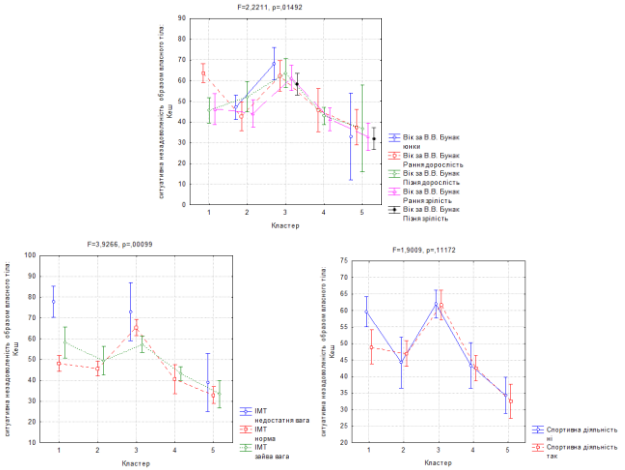

Рис. 20 Показники ситуативної незадоволеності образом тіла у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) віку, б) індексу маси тіла, в) наявності фізичної активності.

Незалежно від віку, ваги міри замученості модифікацій обличчя «Валео-гедоністична символізація образу тіла» передбачає нижчу ситуативну незадоволеність тілом (рис. 21).

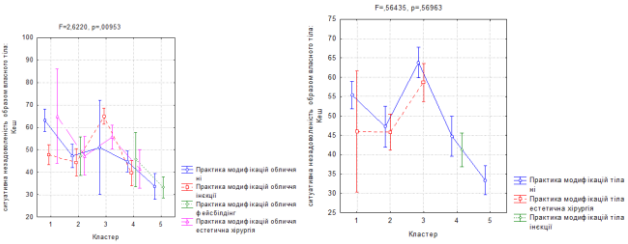

Рис. 21 Показники ситуативної незадоволеності образом тіла у жінок із різними типами символізації образу тіла в залежності від а) модифікацій обличчя, б) модифікацій тіла.

За умови відсутності модифікацій тіла у жінок цього типу також виявлено найнижчі показники ситуативної незадоволеності тілом, а при «Салютогенно-публічній симолізації образу тіла» - найвищі.

Висновки. За результатами емпіричного аналізу символізації образу тіла у жінок було виявлено її чотири типи: 1) «Публічна символізація образу тіла», 2) «Консументарна символізація образу тіла», 3) «Салютогенно-публічна симолізація образу тіла», 4) «Валео-символізація образу тіла», 5) «Валео-гедоністична символізація образу тіла».

Жінки вікових періодів ранньої зрілості та пізньої дорослості, а також у жінок, що практикують фейсбілдінг, типу «Валео-гедоністична символізація образу тіла» мають найвищі показники задоволеності зовнішністю та тілом, найнижчі показники ситуативної незадоволеності тілом.

«Консументарна символізація образу тіла» у жінок з недостатньою вагою перебачає зростання показників відображеного ставлення до зовнішності.

При «Публічній символізації образу тіла» у жінок із нормальною вагою виявлено вищі показники задоволеності зовнішністю, натомість відхилення від норми ваги пов’язано із зниженням задоволеністю зовнішністю. Натомість у цього ж типу жінок періоду ранньої дорослості визначено більше невдоволення тілом, а у жінок що мали досвід хірургічних втручань тіла при «Публічній символізації образу тіла» показники сприйняття тіла як відповідного статусу є нижчим у порівнянні із тими, жінками, що не мають такої практики.

При зниженні індексу маси тіла у жінок типів «Публічна симолізація образу тіла» у період ранньої дорослості та «Салютогенно-публічна симолізація образу тіла» у юнацькому віці (тобто у молодших за віком дівчат) показники ситуативної незадоволеності тілом є вищими.

Література:

Василевський В. (2025а). Адаптація опитувальника «Ситуативна незадоволеність образом тіла» Т. Кеша Ментальне здоровя № 4 (2025): DOI: https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-4.8

Василевський В. (2025б). Психодіагностика ставлення до власної зовнішності та його специфіка у підлітковому та юнацькому віці. *Наукові перспективи: журнал. Серія «Психологія».* 2025. № 9(63). 2025. DOI: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-9(63)-1463-1475

Василевський В. (2026). Психодіагностика символізації образу тіла у жінок *Наукові перспективи: журнал. Серія «Психологія»*, № 5, 4236-4249 DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-5(63)-4236-4249

Осипов А. О. (2012). Тілесність та символічний характер духовності. Наукові праці. Соціологія. Випуск 172. Том 184. С. 144-148.

Avalos, T. L. Tylka, N. Wood-Barcalow. (2005). The Body Appreciation Scale: development and psychometric evaluation // Body Image, 2005. Sep 2(3)

Vasylevskyi V. (2025). Adaptation of the appearance satisfaction questionnaire Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. 73, С. DOI: https://doi.org/10.34142/23129387.2025.73.22

Vasylevskyi V. (2026). Attitude to the appearance: satisfaction and concern *Перспективи та інновації науки,* 10(56), 2026. С. 1245-1255 DOI:10.52058/2786-4952-2025-10(56)-1245-1255

Отримано: 24 09 2026 року
Прорецензовано: 30 09 2026 року
Прийнято до друку: 10 10 2026 року